

Kísérletes adatok az azonosító és az információs fókusz interpretációjához

Tóth Enikő – Csatár Péter
Debreceni Egyetem

Újdonságok a szemantikai és pragmatikai kutatásokban
Szeged, 2017. április 28.

A kutatást a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal (NKFIH) K 111918 nyilvántartási számú projektje támogatta.

Az azonosító (szerkezeti) fókusz

(1) [Kit]_{FOC} hívott fel János?
János [MARIT]_{FOC} hívta fel.
(É. Kiss 1998, Gerőcs és mtsi 2014)

- főhangsúly
- áthelyezés
- az igekötő az ige mögé kerül
- kimerítő azonosítás: olyan jelentéstöbblet, ami a mondat igazságfeltételeire is kihat

Információs fókusz (szintaktikailag jelöletlen fókusz)

(2) [Kit]_{FOC} hívott fel János?
János felhívta [MARIT].
(É. Kiss 1998, Gerőcs és mtsi 2014)

- főhangsúly
- a fókusz az ige mögötti alaphelyzetben marad
- új, nem-előfeltételezett információ
- szükségszerűen nem-kimerítő értelmezés (Horváth 2006)

Előzmények

- kísérletes és korpuszalapú kutatások kétségbe vonták az azonosító fókusz kimerítőségének szemantikai **mivoltát** (l. Wedgwood 2005; Onea & Beaver 2011; Kas & **Lukács** 2013; **Gerőcs és mtsi** 2014)
- **Surányi** (2011) felvetette annak **lehetőségét**, hogy az **információs fókusz** nem **szükségszerűen** rendelkezik nem-**kimerítő** olvasattal

Célkitűzés

- annak vizsgálata, hogy empirikus úton alátámasztható-e Surányi (2011) felvetése
- a két fókusz struktúra interpretációnak összevetése ugyanabban a kísérleti dizájnban
- annak vizsgálata, hogy kontextuális faktorok befolyásolják-e az interpretációt (l. Zimmermann 2008; Skopeteas és Fanselow 2011)

Célkitűzés

- a két fókusz struktúra (azonosító vs. jelöletlen) összevetése
- kimerítő vs. nem kimerítő kontextus
- várt vs. nem-várt páciens fókuszban (Skopeteas & Fanselow 2011)

Anyag és módszer

- 2x2x2 kevert **dizájn**
 - egyedek **közötti** faktor: **fókusztípusa**
 - **azonosító**
 - **jelöletlen fókusztípus**
 - egyedeken **belüli** faktor:
 - **kimerítő** vs. nem-**kimerítő** kontextus
 - **várt** vs. nem-**várt páciens fókusztípusban**

- 2 x 4 **kondíció** x 5 **tesztmondat** =
2 x (20 mondat-**kép pár** + 12 **filler**)

Anyag és módszer

- mondat–kép megfeleltetési feladat
- hangzó stimulus
- elfogadhatósági ítéletek (Pintér 2016)
- 6 pontos Likert skála
- egyénenként véletlen sorrend
- Pypres toolkit

Tesztmondatok

[Mit]_{FOC} fogott ki Bence?

azonosító fókusz:

Bence [EGY HALAT]_{FOC} fogott ki.

szintaktikailag jelöletlen fókusz:

Bence kifogott [EGY HALAT].

Kondíciók

1. kondíció

- kimerítő
- várt

Kondíciók

2. kondíció

- nem-kimerítő
- várt

Kondíciók

3. kondíció

- kimerítő
- nem várt

Kondíciók

4. kondíció

- nem-kimerítő
- nem-várt

Részvevők

- egyetemi hallgatók
- magyar anyanyelvi beszélők

azonosító fókusz:

14 férfi

18 nő

összesen: 32 fő

átlagéletkor: 22 év

információs fókusz:

13 férfi

21 nő

összesen: 34 fő

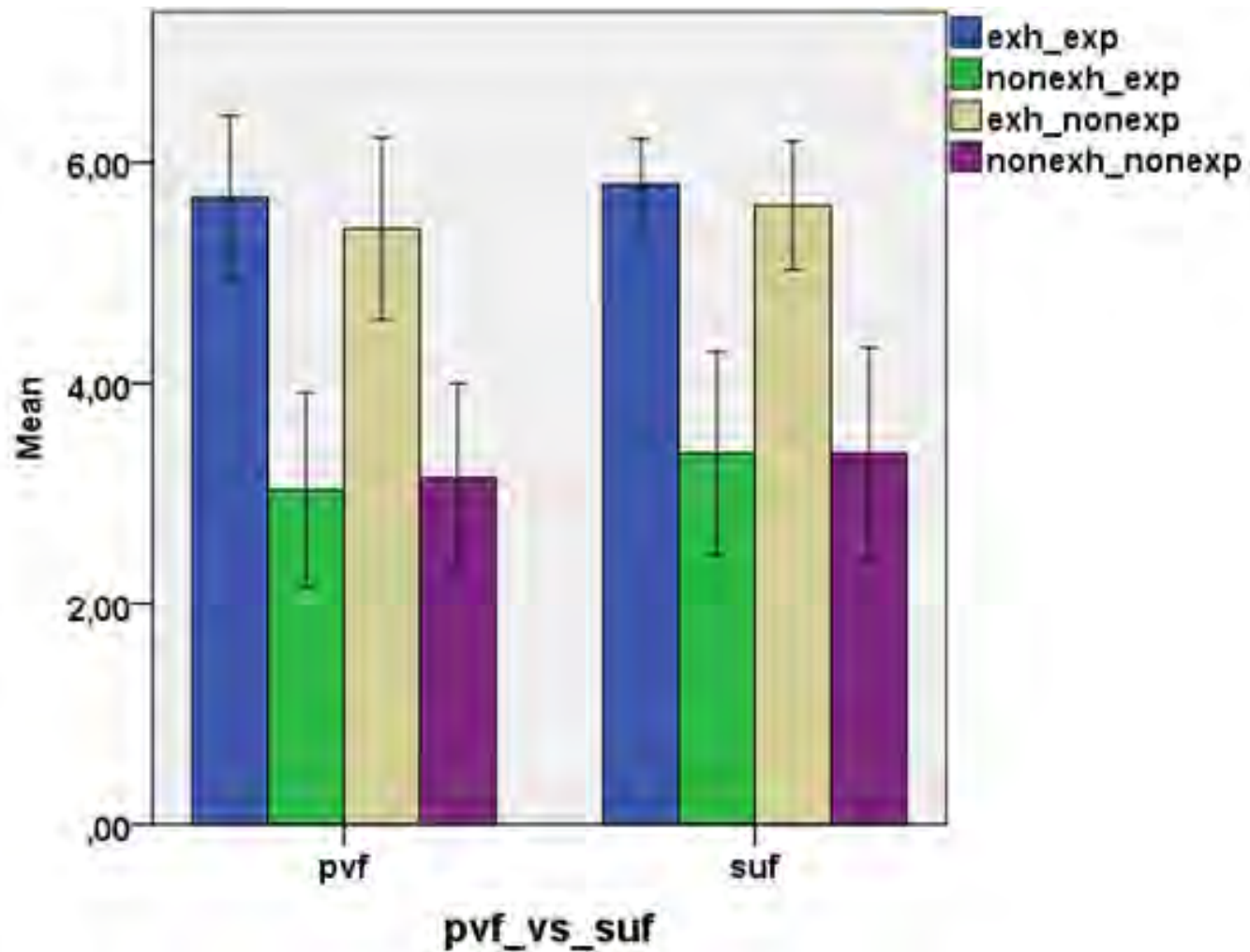
átlagéletkor: 21 év

Eredmények

KONDÍCIÓ	FÓKUSZ	ÁTLAG	SZÓRÁS	N
KIMERÍTŐ VÁRT	AZONOSÍTÓ	5.69	.74	32
	JELÖLETLEN	5.8	.41	34
KIMERÍTŐ NEM-VÁRT	AZONOSÍTÓ	5.4	.83	32
	JELÖLETLEN	5.61	.58	34
NEM-KIMERÍTŐ VÁRT	AZONOSÍTÓ	3.03	.88	32
	JELÖLETLEN	3.36	.92	34
NEM-KIMERÍTŐ NEM-VÁRT	AZONOSÍTÓ	3.14	.85	32
	JELÖLETLEN	3.36	.96	34

Eredmények

Eredmények

- kevert ANOVA
- a kimerítő vs. nem-kimerítő változónak szignifikáns fő hatása van:

$$F(1, 64) = 406.9, p < .001 \eta_p^2 = .864$$

- a várt vs. nem-várt változónak nincs fő hatása

$$F(1, 64) = 3.614, ns. \eta_p^2 = .053$$

- a fókusz típusa változónak nincs hatása:

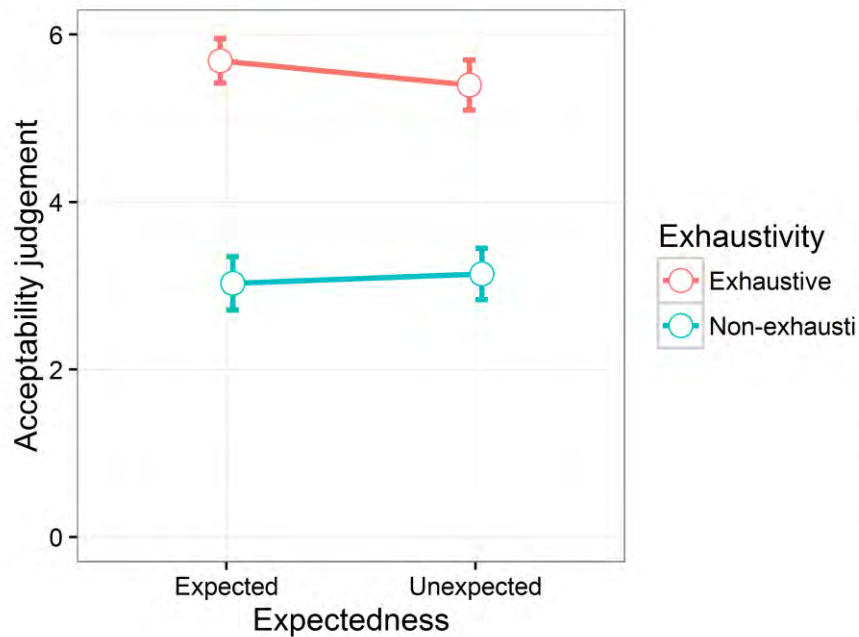
$$F(1, 64) = 2.573, ns. \eta_p^2 = .039$$

Eredmények

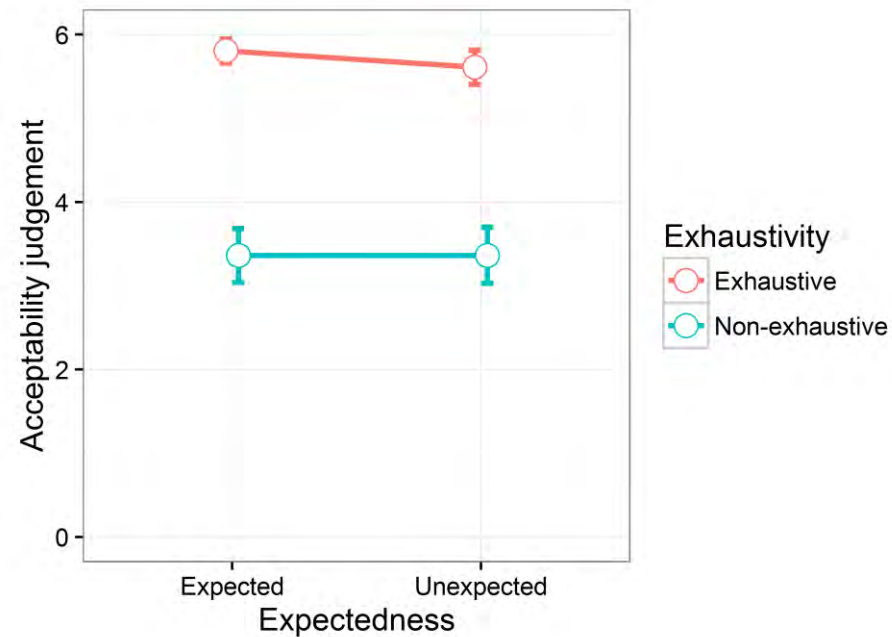
a kimerítőség és a vártság között gyenge interakció van:

$$F(1, 64) = 9.32, p < .05, \eta_p^2 = .127$$

PVF:

SUF:

Diszkusszió

- mindkét fókusz esetében a kimerítő olvasat preferált, legalábbis ha ezt előfeszíti egy kiegészítendő kérdés

Az **eredmények**

- megerősítik Gerőcs és mtsi (2014) eredményeit;
- cáfolják Horváth (2007) szintaktikailag jelöletlen (információs) fókusz kimerítőségére vonatkozó állítását.

Nyitott **kérdés**

Az **eredmények** mennyire **tudhatók** be a **kiegészítendő kérdés** által előfeszített kimerítőségnek?

Utánkövető kísérlet

- ugyanaz a dizájn, egyetlen különbség: a kiegészítendő kérdés elhagyása
- cél: annak vizsgálata, hogy a kimerítő olvasat prominens marad-e (vö. Gerőcs és mtsi 2014)

■ résztvevők: 42 fő

azonosító fókusz:

5 férfi

17 nő

összesen: 22 fő

átlagéletkor: 26 év

információs fókusz:

3 férfi

17 nő

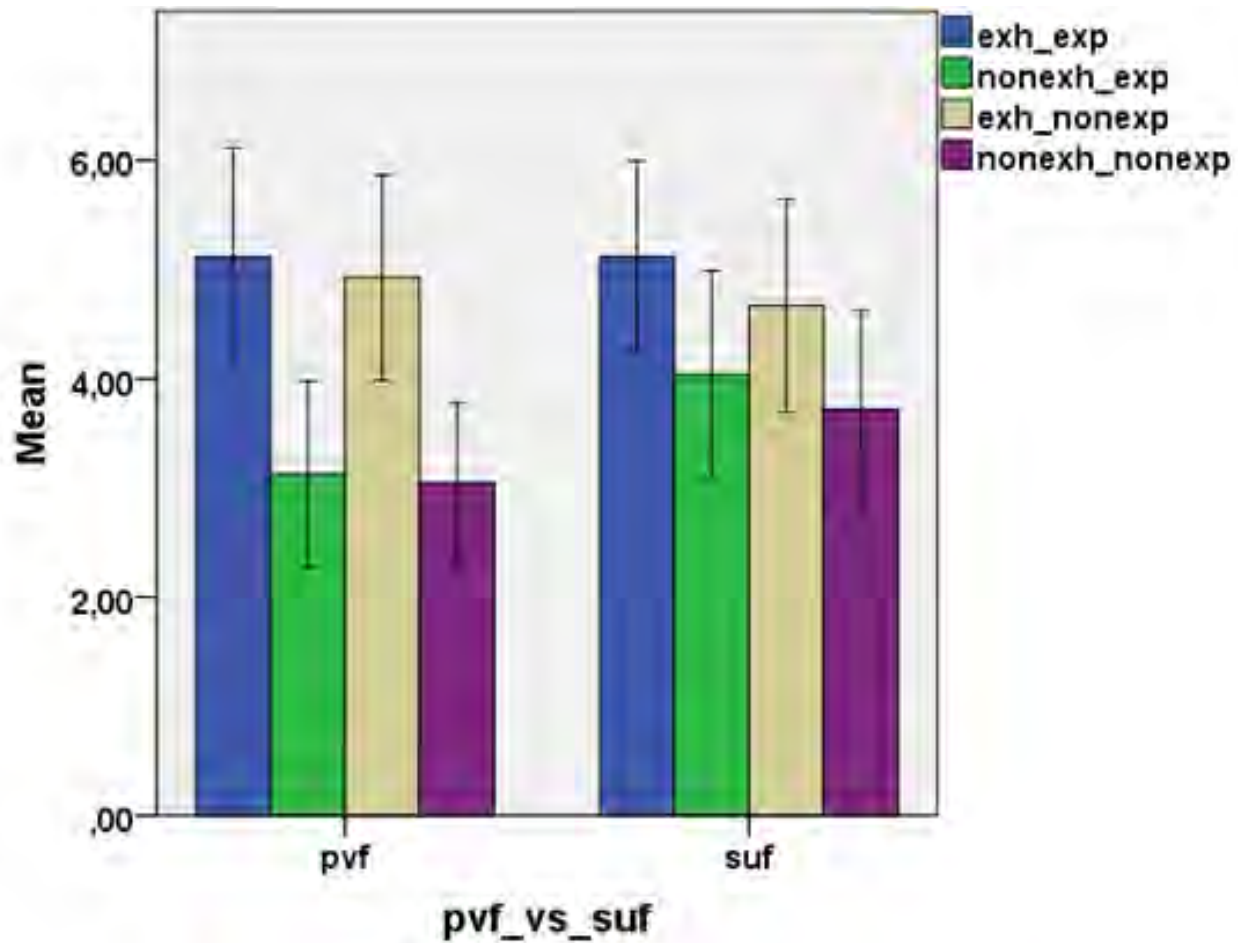
összesen: 20 fő

átlagéletkor: 26 év

Eredmények

KONDÍCIÓ	FÓKUSZ	ÁTLAG	SZÓRÁS	N
KIMERÍTŐ VÁRT	AZONOSÍTÓ	5.11	.99	22
	JELÖLETLEN	5.12	.87	20
KIMERÍTŐ NEM-VÁRT	AZONOSÍTÓ	3.13	.85	22
	JELÖLETLEN	4.04	.95	20
NEM-KIMERÍTŐ VÁRT	AZONOSÍTÓ	4.92	.94	22
	JELÖLETLEN	4.67	.98	20
NEM-KIMERÍTŐ NEM-VÁRT	AZONOSÍTÓ	3.04	.74	22
	JELÖLETLEN	3.72	.90	20

Eredmények

Eredmények

- kevert modell ANOVA
- a **kimerítő** vs. nem-kimerítő változónak szignifikáns fő hatása van:
 - $F(1, 40) = 9.043, p < .05 \eta_p^2 = .184$
- a **várt** vs. nem-várt változónak szignifikáns fő hatása van:
 - $F(1, 40) = 80.762, p < .01 \eta_p^2 = .669$
- a **fókusz típusa** változónak nincs hatása:
 - $F(1, 40) = 2,881 \text{ ns. } \eta_p^2 = .067$

Konklúzió

- a kimerítő olvasat preferált marad mindkét fókusz esetében, annak ellenére, hogy nem volt előfeszítve, ami összeegyeztethető É. Kiss (2011) javaslatával.
- Surányi (2011) felvetését alátámasztotta az első kísérlet: a szintaktikailag jelöletlen (információs) fókusz is interpretálható kimerítő módon (kontra Horváth 2007)
- az azonosító fókusz kimerítő olvasatával kapcsolatban az eredmények az előfeltételezett jelentéstartalom előhívására utalnak (vö. Kenesei 1986, É. Kiss 2011, Pintér 2016).

Köszönjük a figyelmet!

toth.eniko@arts.unideb.hu

csatar.peter@arts.unideb.hu

Hivatkozások

- Gerőcs, Máttyás;** Anna Babarczy & **Balázs Surányi.** 2014. "Exhaustivity in focus: experimental evidence from Hungarian." In *Language Use and Linguistic Structure. Proceedings of the Olomouc Linguistics Colloquium 2013*, edited by Joseph Emonds & **Markéta Janebová**, 181–194. Olomouc: Palacky University.
- É. Kiss, Katalin. 1998. "Identificational focus versus information focus." *Language* 74(2): 245–273.
- É. Kiss, Katalin. 2011. „**Szerkezetileg kódolt előfeltevés** a magyar mondatszerkezetben.” In *Új irányok és eredmények a mondattani kutatásban*, szerk. Bartos Huba, 245-264. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Horváth, Júlia.** 2007. „**Separating “Focus Movement”** from Focus.” In *Phrasal and Clausal Architecture*, edited by Simin Karimi, Vida Samiian & Wendy K. Wilkins, 108–145. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Kas, Bence & **Lukács, Ágnes.** 2013: “**Focus** sensitivity in Hungarian adults and children.” *Acta Linguistica Hungarica* 60(2): 217–245.
- Kenesei, **István.** 1986. “**On** the Logic of Word Order in Hungarian.” In *Topic, Focus and Configurationality: Papers from the 6th Groningen Grammar Talks*, edited by Werner Abraham & Sjaak de Mey, 143–159. Amsterdam: John Benjamins.
- Onea, Edgar & Beaver, David. 2011. “**Hungarian** Focus Is Not Exhausted.” In *Proceedings of the 19th Semantics and Linguistic Theory Conference: SALT 19*, edited by Satoshi Ito Cormany & David Lutz, 342–359. Ithaca: Cornell University.

Hivatkozások

Pintér Lilla: "Experimental investigation of the exhaustivity of structural focus." Talk at Central European Conference in Linguistics for Graduate Students (**CECIL'S**) 5. Olomouc, September 4–5, 2015.

Pintér Lilla (2016) "A magyar szerkezeti **fókusz kimerítő értelmezésének kísérletes vizsgálata**". In *STUDIA VARIA: Tanulmánykötet*, szerk. Balázs, József; Bojtos, Anita; Paár, Tamás; Tompa, Zsófia; Turi, Gergő; Vadász, Noém, 191-212. Budapest: PPKE.

Surányi, Balázs 2011. "A szintaktikailag **jelöletlen fókusz pragmatikája**." In *Új irányok és eredmények a mondattani kutatásban*, szerk. Bartos, Huba, 281-313. Budapest: Akadémiai Kiadó.

Skopeteas, Stavros & Fanselow, Gisbert. 2011. "Focus and the exclusion of alternatives: On the interaction of syntactic structure with pragmatic inference." *Lingua* 121(11): 1693–1706.

Zimmermann, Malte. 2008. "Contrastive focus and emphasis." *Acta Linguistica Hungarica* 55(3–4): 347–360.

Wedgwood, Daniel (2005) *Shifting the focus. From static structures to dynamics of interpretation*. Amsterdam: Elsevier.